

VÁCLAV POŠTOLKA

REVITALIZACE A NOVÉ VYUŽITÍ BÝVALÉHO VOJENSKÉHO PROSTORU RALSKO

V. Poštołka: *Conversion and Reuse of the Former Military Training Area of Ralsko*. – Geografie – Sborník ČGS, 103, 3, pp. 156 – 170 (1998). – Ralsko area on 250 sqkm was used as one of the largest military areas in the years 1945 – 1991 (after 1968 the largest Soviet Army Base in the country). At present it is the largest area in the country in need of conversion/reuse. The area is very interesting and unique in terms of nature, landscape, water supply and tourism. Some reuse and future use projects and ideas are being prepared and developed. The paper contains sections dealing with Site identification and characterization, History of military use, Ongoing conversion and reuse process, Planning for future use, Available and useable financial sources, Goals, expectations and visions, Projects and priorities, NATO CCMS pilot study, Recommendations and Conclusions.
KEY WORDS: former military lands – Ralsko area – conversion and reuse process – financial sources – NATO CCMS Pilot study.

Úvod, poloha a základní údaje

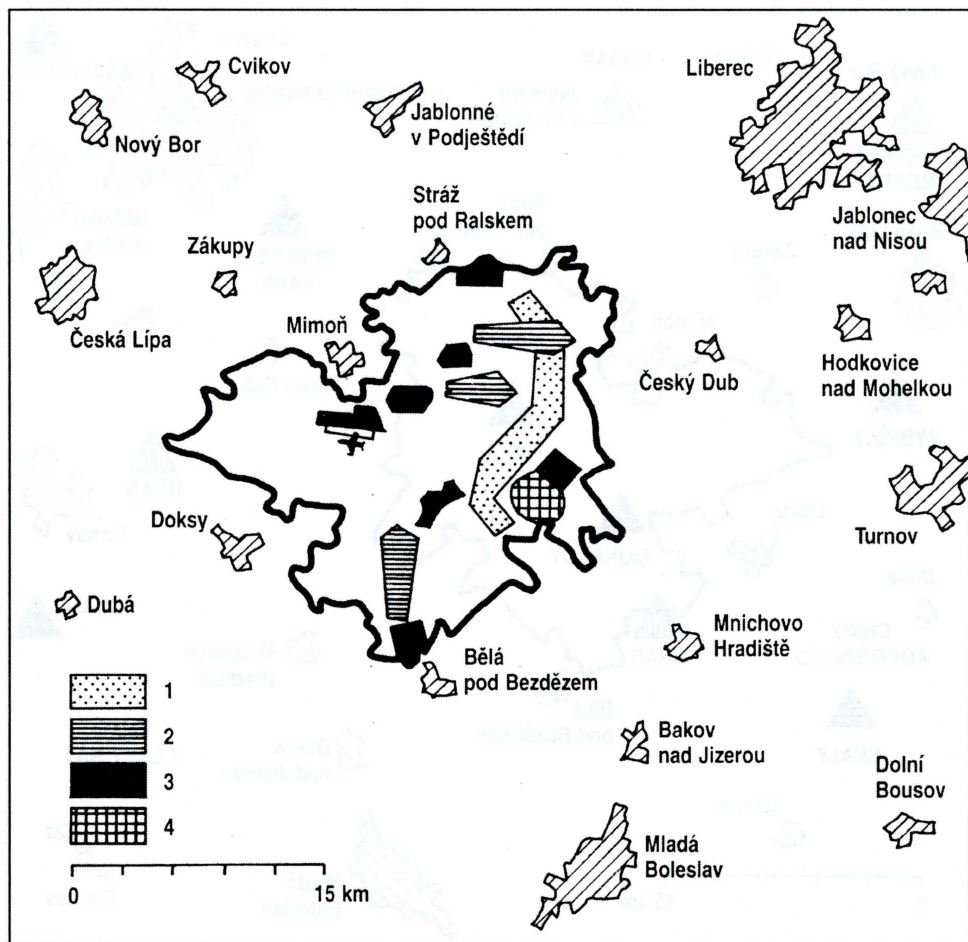
Bývalý vojenský výcvikový prostor Ralsko (Mimoň) zaujímal 250 km² a ještě nedávno byl druhým plošně největším vojenským prostorem na území České republiky. Zřízen byl v roce 1950 a v letech 1968 – 1991 byl využíván vojsky Sovětské armády. Po jejich odchodu bylo rozhodnuto vojenský prostor zrušit. Od začátku roku 1992 je tak největším bývalým vojenským územím v České republice hledajícím nové využití.

Ralsko leží asi 75 km severně od Prahy a asi jen asi 20 km od společné česko-německo-polské hranice. Největšími městy v nejbližším okolí jsou Česká Lípa (40 tis. obyvatel), Mladá Boleslav (45 tis. obyvatel) a Liberec (100 tis. obyvatel). Z menších měst, jejichž území bylo ohraničeno vojenským prostorem, jsou nejvýznamnější Mimoň (7 tis. obyvatel), Doksy (5 tis. obyvatel) a Stráž pod Ralskem (4 tis. obyvatel).

Ralsko je především jedinečným územím z hlediska svých přírodních hodnot. Podle některých údajů zůstalo až 90 % jeho území za posledních 50 let nedotčeno přímým působením člověka. Jen málokde ve střední Evropě lze najít tak velké a souvislé území ponechané ve své podstatě jen přírodnímu vývoji. Proto lze Ralsko považovat za jedno z nejcennějších území ve střední Evropě. Jedním ze dvou území v ČR, která byla zařazena do sítě tzv. biogenetických rezervací Evropy (Eeconet), je právě Ralsko.

Základní charakteristika území

Ralsko bylo největším vojenským územím (250 km²) v České republice využívaným Sovětskou armádou. Sověti opustili toto území v roce 1991 a většina

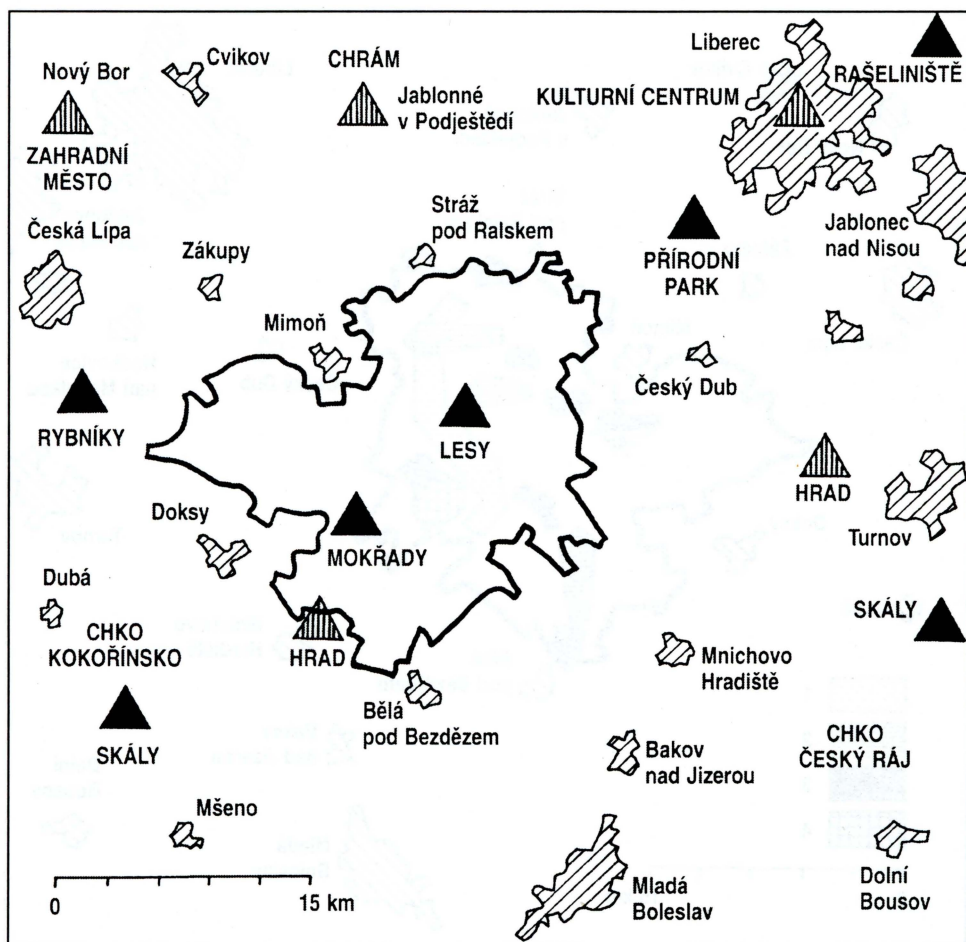

Obr. 1 – Hranice a postižená území bývalého vojenského prostoru Ralsko. 1 – pohyb bojových vozidel, 2 – plochy užívané pro střelby, 3 – kasárenské objekty, 4 – letecká střelnice.

budov a zařízení zůstala nevyužita. Prostory a základny, na nichž probíhal vojenský výcvik a jež představují asi 24 % celé výměry, byly rovněž téměř úplně opuštěny. Součástí opuštěného prostoru je také bývalé vojenské letiště a letecká základna Hradčany, které jsou zvláště vhodné pro úpravu a nové využití.

Více než 72 % území tvoří lesy. Ralsko přitom také leží v jedné z největších zásobáren podzemní vody v zemi. Území a celé jeho okolí lze považovat za velmi cennou a atraktivní oblast pro ochranu přírody a krajiny, jeho okolí pak za centrum kulturního dědictví a turistiky. Ralsko nabízí velké možnosti pro cestovní ruch a využití volného času. Díky své poloze, pouze 75 km severně od Prahy a 20 km od hranic s Německem, by mohlo být docela atraktivním cílem i pro návštěvníky ze západní Evropy.

V roce 1994 byla vládou České republiky zřízena organizace PRIVUM k zajišťování a podpoře privatizačního procesu a majetkových operací. Během relativně krátké doby byly identifikovány (a řádně zaregistrovány) všechny budovy a všechny pozemky, z nichž bylo 651 budov a 5 401 ha pozemků určeno

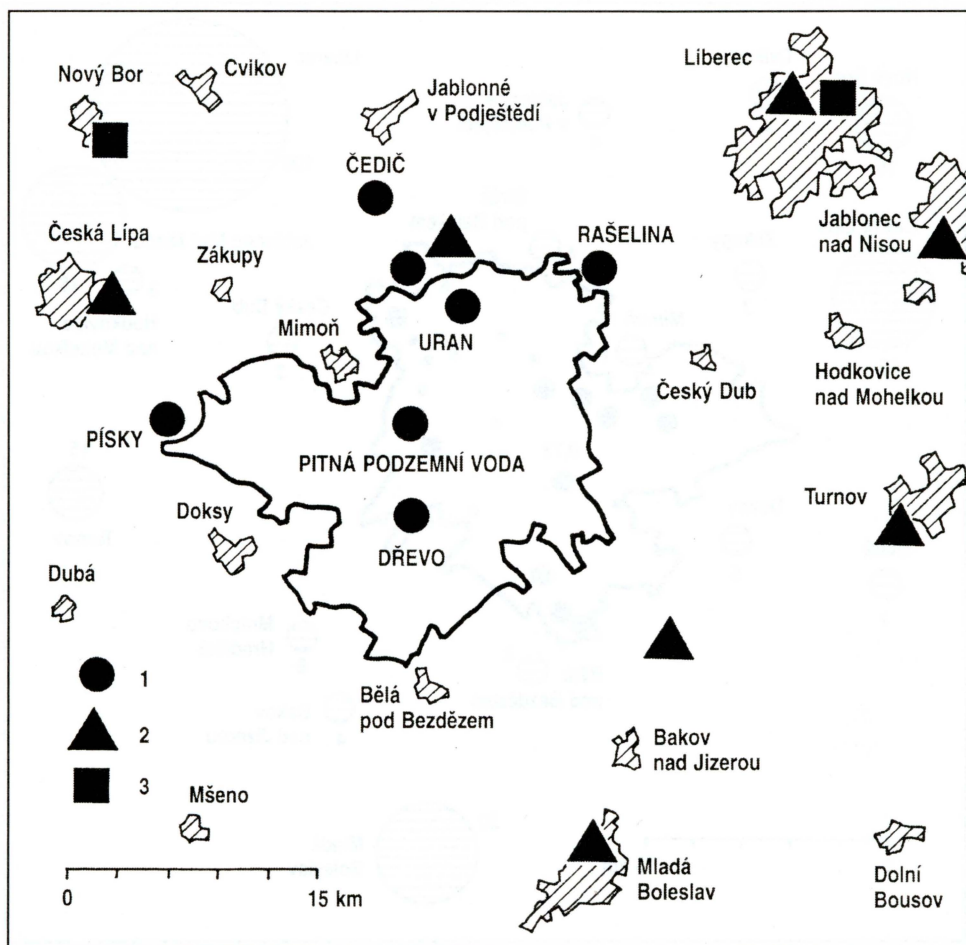

Obr. 2 – Nové využití bývalého vojenského prostoru Ralsko – přírodní a kulturní dědictví

k privatizaci. V roce 1994 vláda České republiky schválila tzv. územní plán velkého územního celku Ralsko. Soubor navazujících podrobnějších (lokálních) územních plánů a urbanistických studií představuje v současné době vhodnou základnu na podporu a koordinování ekonomického, sociálního, kulturního a přírodního vývoje.

V území jsou zatím tři hlavní „produkční odvětví“: centrální výtopena (spalující uhlí, nyní s přebytečnou kapacitou), veterinární asanační ústav (vyrábějící mj. potravu pro domácí zvířata) a lesní hospodářství (zahrnující lesní školky, pilu a lov zvěře). Česká armáda provedla rozsáhlý pyrotechnický průzkum a provádí intenzivní čištění míst, na nichž se předpokládá největší ohrožení nevybuchlou municí (střelnice). Ministerstvo životního prostředí ČR zajišťuje rozsáhlou a intenzivní sanaci znečištěných míst.

Největší část území bývalého vojenského výcvikového prostoru patří nyní do správy obce Ralsko, která má v současné době (1998) pouze 750 trvale bydlících obyvatel na 170 km². Na území této obce je v současné době více než 2 000 opuštěných (neobydlených) bytů, které by se měly modernizovat a znovu pronajímat.

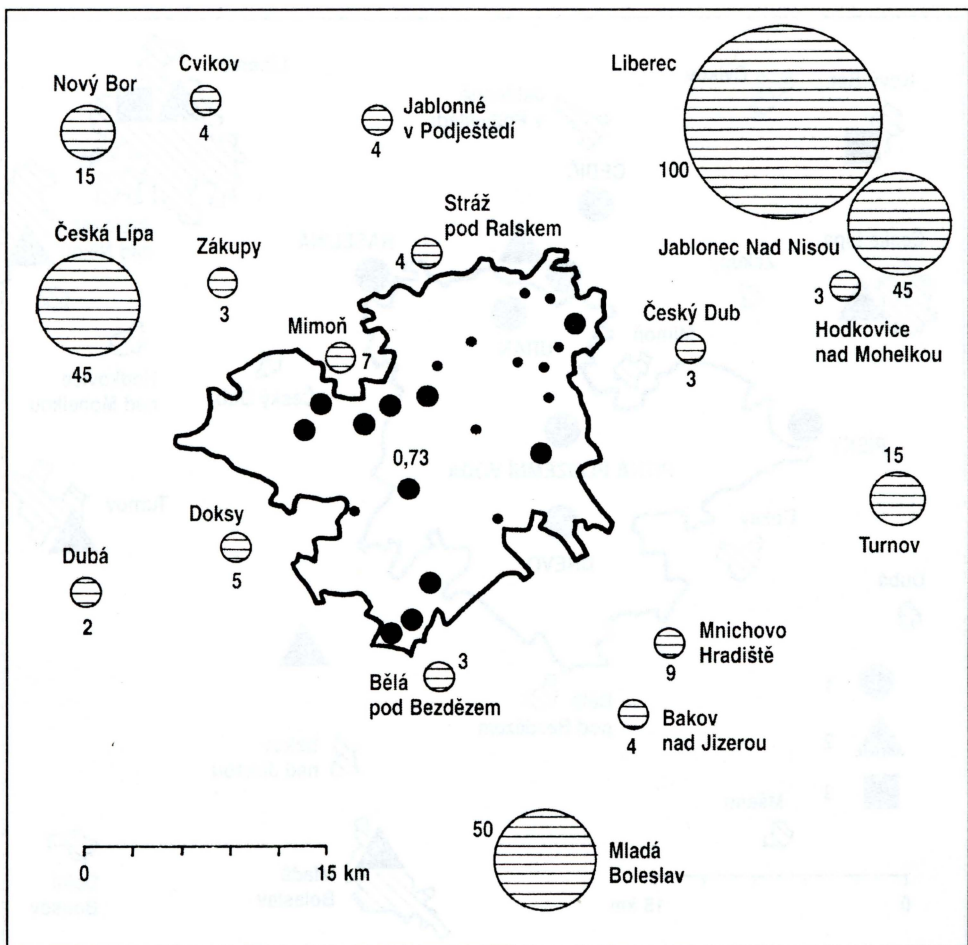
Obr. 3 – Nové využití bývalého vojenského prostoru Ralsko – nerostné bohatství a průmysl. 1 – nerostné bohatství, 2 – těžký průmysl, 3 – lehký průmysl.

Historie vojenského využívání území

Před rokem 1945 žilo v tomto prostoru více než 7 tisíc obyvatel, většinu z nich tvořili obyvatelé německé národnosti a německy mluvící. Sídlní síť tvořilo asi dvacet převážně ze zemědělství žijících venkovských sídel a malé město Kuřivody (Huehnerwasser). Jinými většími a významnějšími sídly byly Svěbořice (Schwabitz) a Hradčany (Kummer), v té době již oblíbené letovisko.

Na samém konci II. světové války v roce 1945 u Hradčan (Kummer) Němci vybudovali vojenské letiště, které zřejmě přispělo při rozhodování o „osudu“ území v době následující.

Po odsunu Němců a v době probíhajícího nového osidlování tohoto území padly již v roce 1946 při jednání vlády Československa první úvahy a návrhy na zřízení vojenského výcvikového prostoru, resp. jak se tehdy užívalo pojmu „vojenského výcvikového tábora Bezděz“. S tím souvisí začátek nového pře-

Obr. 4 – Nové využití bývalého vojenského prostoru Ralsko – obyvatelstvo a osídlení. Velikost kruhů je přímo úměrná počtu obyvatel, číslo u kruhu vyjadřuje počet obyvatel (1996) v tisících, plná značka – opuštěná, plně zlikvidovaná sídla.

sidlování a začátek později stále větších ekonomických a sociálních problémů již nového (převážně českého) osídlení tohoto území.

V roce 1950 byl na základě nařízení Československé vlády vyhlášen a vymezen „vojenský výcvikový prostor Ralsko“ na území, v němž v té době bydlelo asi 3,5 tisíc „nových“ obyvatel. Do konce roku 1952, tedy během následujících tří let, bylo pro vojenské účely „uvolněno“ 15 vesnic a z nich vystěhováno více než 3 tisíce obyvatel. Až do roku 1968 sloužil tento – rozlohou druhý největší výcvikový prostor bývalého Československa – potřebám naší armády.

Po srpnové invazi v roce 1968 bylo území obsazeno Sovětskou armádou a stalo se na další dobu největším výcvikovým prostorem Sovětské armády v bývalém Československu. V roce 1988 zde byla dokončena modernizace v té době největšího vojenského letiště a největší letecké základny Sovětské armády na našem území v Hradčanech (dvě dráhy o rozměrech 2 500 x 80 metrů).

S působením Sovětské armády souvisela mj. i výstavba velkého počtu budov a bytů stavěných „sovětskou technologií“ a podle „sovětských norem“, výstavba centrálního zdroje tepla, ale i likvidace zbytků „staršího“ osídlení a na některých místech poměrně značné znečišťování vody a půdy.

V roce 1991 dochází ke stažení vojáků Sovětské armády a jejich rodinných příslušníků, takže během krátké doby asi 20 000 sovětských občanů opouští jak území výcvikového prostoru Ralsko, tak i veškeré budovy a zařízení, které až dosud využívali ke svým potřebám. Ve stejném roce rozhodla vláda ČSFR o ukončení vojenského využívání tohoto prostoru (podobně i prostorů Mladá a Dobrá Voda). V té době zde na území 250 km² žilo – po odsunu Sovětů – pouze asi 500 obyvatel.

Od 1. 1. 1992 byl „vojenský výcvikový prostor Ralsko“ zrušen a jeho území – rozdělené do 13 obcí ve třech okresech – bylo předáno k civilnímu využití.

Probíhající proces přeměny a nového využití

Současně se zrušením „vojenského výcvikového prostoru“ bylo rozhodnuto rozdělit jeho území 250 km² – to představuje mj. asi třetinu průměrné velikosti jednoho okresu ČR – mezi celkem 13 obcí ve třech okresech (Česká Lípa, Mladá Boleslav a Liberec). Z toho největší část – 170 km² – připadla nově vzniklé obci nazvané Ralsko, ležící v okrese Česká Lípa.

Sídlem této obce, v době svého vzniku měla méně než 500 obyvatel, se stalo „starobylé město“ Kuřivody, jehož prvními a dosud téměř jedinými obyvateli se stali Volyňští Češi. V současné době je právě v Kuřivodích usazena největší skupina Volyňských Čechů – asi 190 osob – z těch, kteří žili na území Ukrajiny postižené černobylskou katastrofou a v letech 1991 – 1993 se rozhodli vrátit do země svých předků.

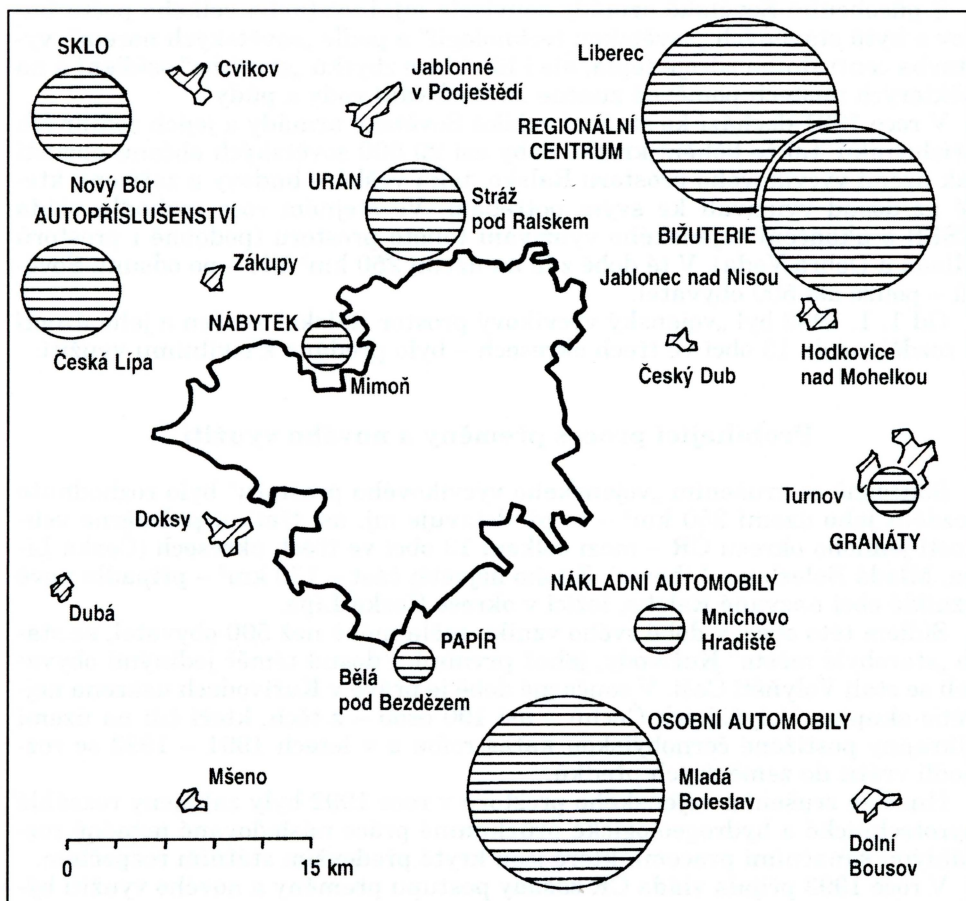
Hned se zrušením vojenského prostoru v roce 1992 byly zahájeny rozsáhlé pyrotechnické a hydrogeologické průzkumné práce následované neméně rozsáhlými sanačními pracemi, které jsou kryté především státním rozpočtem.

V roce 1993 přijala vláda ČR zásady postupu přeměny a nového využití bývalých vojenských území včetně způsobu a postupu privatizace. Na základě toho byla v roce 1994 založena státní organizace PRIVUM (PRIVatizace Vojenských Újezdů Mladá a Ralsko) se sídlem v Lysé nad Labem (na okraji bývalého vojenského prostoru Mladá, kde bylo hlavní velitelství tzv. Střední skupiny Sovětské armády). Cílem této organizace je zajišťovat a podporovat privatizaci státního majetku na území dvou zrušených vojenských výcvikových prostorů Mladá (dříve také Milovice) a Ralsko (dříve také Mimoň). V roce 1995 zásluhou využití GIS (Geografický informační systém) ArcInfo dokončil PRIVUM identifikaci a registraci veškerého majetku. V Ralsku bylo identifikováno na 1 700 bytů a 1 200 jiných budov, nejvíce v prostoru letecké základny Hradčany.

V letech 1996 až 1998 bylo asi 360 (30 %) budov a 780 (45 %) bytů převedeno z majetku státu obcím nebo jiným novým uživatelům, na které jsou rovněž převáděny sítě technické infrastruktury.

V roce 1996 přistoupilo město Mimoň za finančního přispění státu k modernizaci a úpravě opuštěných bytů z panelové výstavby u letiště Hradčany, a v roce 1997 byly nově upravené byty již obydlovány.

V roce 1997 schválila vláda České republiky možnost využití finančních prostředků získaných prodejem státního majetku na opravy a úpravy technické infrastruktury.

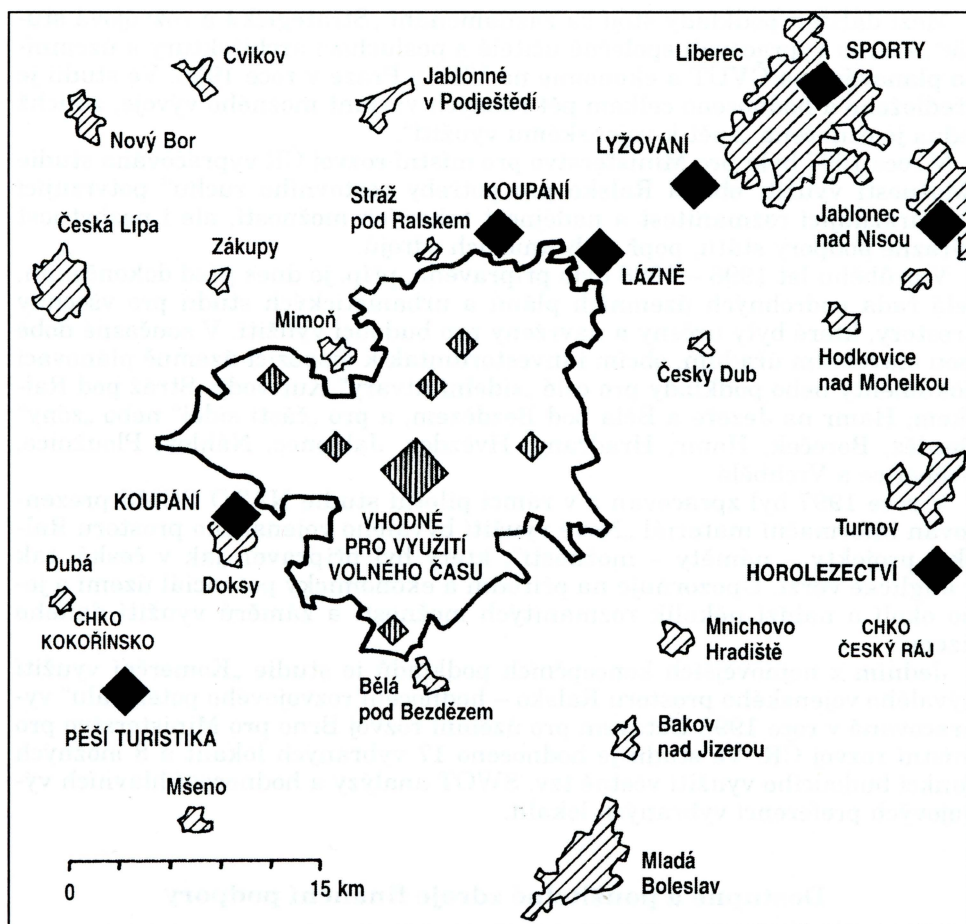
Obr. 5 – Nové využití bývalého vojenského prostoru Ralsko – ekonomická síla. Velikost kruhů vyjadřuje ekonomickou sílu okolních center.

V roce 1995 uspořádalo Okresní vlastivědné muzeum v České Lípě velice cennou výstavu na téma „Vojenský výcvikový prostor Ralsko – včera, dnes a zítra“. Výstava se stala inspirací pro přípravu a vydání sborníku prací, které jsou věnovány především přírodovědným výzkumům a hodnotám tohoto před tím „zapomenutého“ území. Sborník vyšel v roce 1997.

V roce 1997 zahájilo činnost Sdružení obcí pro revitalizaci a nové využití území bývalého vojenského prostoru Ralska, jehož členy jsou obce a města, kterým byla přidělena část jeho území a které mají zájem na společném řešení úkolů a problémů. Členy tohoto sdružení jsou obce Ralsko, Noviny pod Ralskem, Hamr na Jezeře, Osečná a města Mimoň, Stráž pod Ralskem, Bělá pod Bezdězem, Doksy a Zákupy, a vedle toho i Okresní úřady Česká Lípa, Mladá Boleslav a Liberec.

Plánování budoucího využití území a jeho zdrojů

Již v roce 1993 byl vypracován a předložen první a ambiciózní projekt (lépe řečeno vize) nazvaný „Ralsko – Svobodná zóna Severní Čechy“ obsahující

Obr. 6 – Nové využití bývalého vojenského prostoru Ralsko – turistika, rekreace a volný čas

v přílohavé části ve své době první ucelený soubor velkého množství informací a údajů o tomto „zapomenutém a neznámém“ území.

V roce 1994 byl dokončen a vládou České republiky schválen návrh územního plánu velkého územního celku Ralsko. Návrh zpracovaný v měřítku 1:25 000 navrhuje a vymezuje vhodné, resp. preferované aktivity a plochy podporující revitalizaci a nové využití území.

V roce 1995 byla zpracována studie „Ralsko a jeho region – potřebuje hodnocení pro ekonomický rozvoj“, která byla výsledkem studijního pobytu financovaného americkou nadací. Studie analyzuje postavení, strukturu a rozvojové šance území z hlediska zahraničních investorů, resp. investic.

V roce 1995 bylo předloženo několik studií a podkladů souvisejících se záměrem vybudování „Chovné stanice pro zvláště ohrožené druhy zvířat v Ralsku – Svěbořice“, jehož hlavním iniciátorem a nositelem je Zoologická zahrada v Liberci. Tento záměr byl v listopadu 1995 poprvé prezentován v rámci NATO na konferenci v Liberci, a stal se významnou součástí prezentace možností nového využití bývalých vojenských území v rámci pilotní studie NATO CCMS „Nové využití bývalých vojenských území“.

Mezi dalšími podklady stojí za zaznamenání „Strategická a rozvojová studie“, kterou vypracovali společně učitelé a posluchači architektury a územního plánování na ČVUT a ekonomie na VŠE v Praze v roce 1996. Ve studii je předloženo a hodnoceno celkem pět různých variant možného vývoje, z nichž jedna je označena „zpět k vojenskému využití“.

V roce 1997 byla pro Ministerstvo pro místní rozvoj ČR vypracována studie „Možnosti využití obasti Ralsko pro potřeby cestovního ruchu“ potvrzující a zdůrazňující rozmanitost a nadějnost takových možností, ale i nezbytnost výrazné podpory státu, popř. zahraničních zdrojů.

V průběhu let 1996 – 1998 byla připravena, příp. je dnes před dokončením, celá řada podrobných územních plánů a urbanistických studií pro všechny prostory, které byly určeny a navrženy pro budoucí využití. V současné době jsou stavebním úřadům, obcím i investorům tak k dispozici územně plánovací dokumenty nebo podklady pro celé „sídelní útvary“ Kuřívody, Stráž pod Ralskem, Hamr na Jezeře a Bělá pod Bezdězem, a pro „části sídel“ nebo „zóny“ Bezděz, Boreček, Hamr, Hradčany, Hvězdov, Jablonec, Náhlov, Plouznice, Svěbořice a Vrchbělá

V roce 1997 byl zpracován a v rámci pilotní studie NATO CCMS prezentován informační materiál „Nové využití bývalého vojenského prostoru Ralsko: projekty – náměty – možnosti“, který byl připraven jak v české, tak v anglické verzi. Upozorňuje na přírodní a ekonomický potenciál území a jeho okolí a nabízí několik rozmanitých možností a záměrů využití daného území.

Jedním z nejnovějších koncepčních podkladů je studie „Komerční využití bývalého vojenského prostoru Ralsko – hodnocení rozvojového potenciálu“ vypracovaná v roce 1998 Ústavem pro územní rozvoj Brno pro Ministerstvo pro místní rozvoj ČR. Ve studii je hodnoceno 17 vybraných lokalit a 8 možných funkcí budoucího využití včetně tzv. SWOT analýzy a hodnocení hlavních vývojových preferencí vybraných lokalit.

Dostupné a použitelné zdroje finanční podpory

Na národní úrovni je z hlediska revitalizace, přeměny a nového využití území možné a vhodné využít celou řadu státních programů a jiných zdrojů podpory, z nichž jako nejspíše použitelné v případě Ralska se mohou jevit např.: Program obnovy venkova; Program poskytování státních půjček na opravy a modernizaci bytového fondu; Podpora oprav bytové panelové výstavby; Podpora změn topných systémů na ekologičtější formy; Podpora obnovitelných zdrojů energie ve výrobě a spotřebě elektřiny; Program péče o krajinu; Program revitalizace říčních toků.

Kromě toho lze uplatňovat i některá daňová osvobození jako např.: z příjmů provozů a zařízení s pozitivním vlivem na životní prostředí; při přechodu na ekologičtější formy vytápění; u staveb sloužících zlepšení životního prostředí apod.

Významným opatřením z hlediska hospodářského oživení území by mohl být mj. soubor investičních pobídek pro investování v České republice, který byl schválen usnesením vlády ČR dne 29. dubna 1998 a který obsahuje také povídky a možnosti jako např.: státní dotace na výstavbu technické infrastruktury; státní dotace na vytvoření nových pracovních míst a rekvalifikaci; prodej pozemků za symbolické ceny; bezcelný dovoz vybraných zařízení a technologií apod.

Na mezinárodní úrovni existuje rovněž řada možností využití různých programů a zdrojů finanční nebo jiné pomoci při revitalizaci, přeměně a novém využití území. Zvláště důležitým zdrojem podpory by mohl být program PHARE CBC (přeshraniční spolupráce), mj. i proto, že území bývalého vojenského prostoru Ralsko je součástí tzv. Euroregionu Nisa na hranici s Evropskou unií (SRN) a může využívat finanční prostředky z fondů EU. Jinou možností je přímé podporování a přímé investování jednotlivými zeměmi, společnostmi, nadacemi apod.

Cíle, očekávání a představy

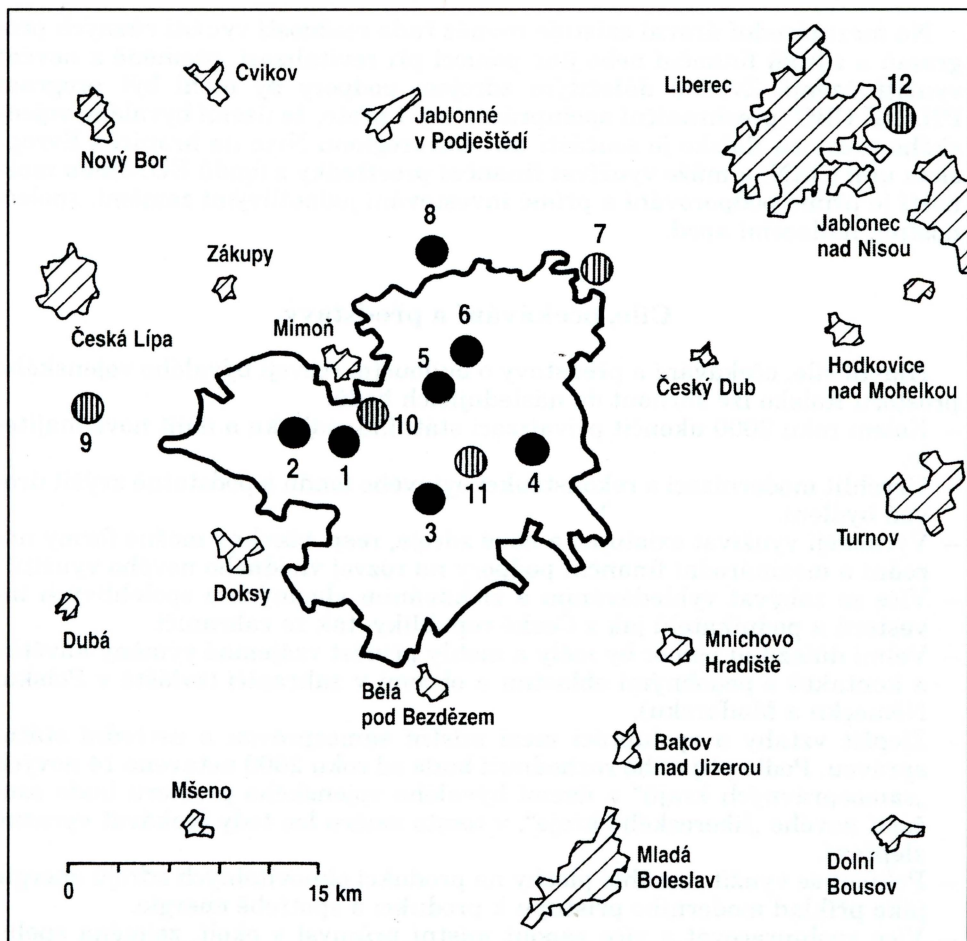
Hlavní cíle, očekávání a představy o budoucím rozvoji bývalého vojenského prostoru Ralsko lze shrnout do následujících bodů:

- Kolem roku 2000 ukončit privatizaci státního majetku a najít nové majitele.
- Urychlit modernizaci a rekonstrukci bytového fondu a podstatně zvýšit úroveň bydlení.
- Výrazněji využívat existující a nové zdroje, resp. všechny možné formy národní a mezinárodní finanční podpory na rozvoj vhodného nového využití.
- Více se zabývat vyhledáváním a získáváním vhodných a spolehlivých investorů a podnikatelů jak z České republiky, tak ze zahraničí.
- Velmi důležitou pomoc by měly a mohly přinést vzájemné výměny návštěv a kontaktů s podobnými oblastmi a obcemi v zahraničí (zvláště v Polsku, Německu a Maďarsku).
- Zlepšit vztahy a spolupráci mezi místní samosprávou a ústřední státní správou. Podle přijatého rozhodnutí bude od roku 2000 ustaveno 14 nových „samosprávných krajů“ a území bývalého vojenského prostoru bude součástí nového „libereckého kraje“, v tomto směru lze tedy očekávat výrazné zlepšení.
- Pokusit se využít rozsáhlé plochy na produkci obnovitelných zdrojů energie jako příklad moderního přístupu k produkci a spotřebě energie.
- Více spolupracovat a více zapojit místní průmysl v okolí, zejména spolupracovat s výrobcem automobilů Škoda, a. s. Mladá Boleslav (vzdálenost jen 25 km), který představuje v současné době nejúspěšnější podnik ČR.
- Zaměřit se na pracovní síly v průmyslu těžby a zpracování uranu (Diamo Stráž pod Ralskem, s. p.). Tyto aktivity, které jsou nablízku, budou ve značné míře postiženy probíhajícím útlumem a likvidací.
- Podstatně více a přednostně se zabývat možnostmi a rozvojem turistiky a sportu v souvislosti s očekávanými trendy a požadavky a přitom respektovat a chránit opravdu jedinečné přírodní a krajinné hodnoty území.

Projekty, možnosti, šance, priority

V současné době existuje nabídka několika projektů, záměrů a možností ekonomické i kulturní revitalizace na několika k tomu vybraných místech. Projekty jsou samozřejmě v souladu s územně plánovací dokumentací, resp. s podklady, většinou jsou však bez dostatečné technické a investorské připravenosti.

Mezi projekty (záměry), které lze považovat za nejdůležitější a také technicky a investorsky nejnáročnější a které byly již prezentovány v rámci pilotní studie NATO CCMS, patří: Nové využití letiště a přilehlé obytné a servis-

Obr. 7 – Nové využití bývalého vojenského prostoru Ralsko – projekty, náměty a možnosti dalšího využití území. 1 – Hradčany – letiště, 2 – Hradčany – vesnice, 3 – Kuřivody – centrum a průmyslová zóna, 4 – Jablonec – centrum využití volného času, 5 – Hvězdoz – turistické centrum, 6 – Svébořice – chovná stanice, 7 – Lázně Kundratice, 8 – Stráž pod Ralskem – obnova po těžbě uranu, 9 – Novozámecký rybník, 10 – Hradčany / Plouznice – obytné území, 11 – Židlovská střelnice – zoopark domácích zvířat.

ní zóny Hradčany; Obnova bývalého letoviště Hradčany; Obnova historického města a jeho centra v Kuřivodech; Průmyslová a servisní zóna Kuřivody; Centrum využití volného času Jablonec (Jabloneček); Centrum turistiky a sportu Hvězdoz; Rozvoj lázeňských funkcí Lázně Kundratice (Osečná); Chovná stanice pro zvláště ohrožené druhy zvířat Svébořice.

Jednou z hlavních priorit je a musí být ochrana skutečně jedinečných – a to nejen z našeho českého, ale z celoevropského hlediska – hodnot přírody a krajiny. Ministerstvo životního prostředí ČR zde připravuje k vyhlášení dvě národní přírodní rezervace – „Meandry Ploučnice“ a „Dokeské pískovce a mokřady“ – navazující na návrhy, které pocházejí již z roku 1933 (v té době jako jedny z prvních návrhů na území tehdejšího Československa).

Jinou velmi důležitou prioritou je ochrana a využívání zdrojů podzemní vody – jedněch z největších v celé zemi. Ty byly naštěstí jen místně ohroženy ropnými látkami a zasaženy tzv. kyselými roztoky při těžbě uranu chemickým loužením.

Budoucí využití území a jeho ekonomická prosperita jsou především silně spojeny s turistickými a sportovními aktivitami. Geografická poloha území v blízkosti Prahy a zároveň blízko hustě zalidněných a průmyslových oblastí Severních Čech, Horní Lužice (Sasko) a Dolního Slezska (Polsko), spolu s mimořádně atraktivním okolím (jak v letním, tak i v zimním období) pro téměř všechny druhy sportu a turistiky, je skutečně velikou šancí a nadějí tohoto území.

Ralsko jako součást pilotní studie NATO – CCMS

Od roku 1995 je Ralsko a možnosti jeho nového využití předmětem pilotní studie „Environmentální aspekty nového využití bývalých vojenských území“ v rámci vědeckého programu NATO – CCMS (Committee on the Challenges of Modern Society). V ní reprezentuje přístupy a postupy České republiky k přeměně a novému využití bývalých vojenských území v zemích střední a východní Evropy.

Za tímto účelem byl ustaven tzv. národní tým pro přípravu projektů nového využití bývalých vojenských území, v němž jsou zastoupeni představitelé státní správy, místní samosprávy a nezávislých expertů. Tým začal pracovat pod garancí Ministerstva obrany ČR, postupně se však ukázalo, že svou činností má v současné době blíže k Ministerstvu pro místní rozvoj.

Jedním z hlavních úkolů tohoto týmu bylo zajišťování podkladů a materiálů určených pro prezentaci České republiky v rámci uvedené pilotní studie. Projekty, náměty a možnosti nového využití bývalého vojenského prostoru Ralsko byly od roku 1995 až dosud prezentovány na celkem šesti řádných zasedáních pilotní studie s účastí všech zainteresovaných zemí, z nichž jedno se konalo v České republice a bylo spojeno s návštěvou území Ralska (v květnu 1996). Kromě toho se Ralsko objevilo i na dvou mimořádných prezentacích pro podnikatele, investory a finančníky, které se konaly v roce 1997 v Berlíně a ve Washingtonu. Spolu s námi se těchto prezentací se svými projekty zúčastnili Polsko, Litva, Lotyšsko a Estonsko.

Zatím poslední zasedání této pilotní studie se konalo v červnu 1998 ve Varšavě a jedním z jeho hlavních cílů byla prezentace a diskuse představ o budoucím využití území a o procesu zpracování a přípravy takových vizí rozvoje a využití území.

Doporučení

Řešení problémů bývalých vojenských prostorů nemůže být, a v žádné zemi, kde jsou dosaženy pozitivní výsledky také není, jen věcí obcí a regionů. Tyto problémy a úkoly se dotýkají celé země a musejí být řešeny za podpory a přispění celé země a národní vlády na nejvyšší úrovni. Vojenské prostory slouží a sloužily obranným potřebám celého státu a celá země tedy nese i svůj díl zodpovědnosti za jejich revitalizaci a budoucí využití.

Urychlená a úspěšná sociální a ekonomická revitalizace bývalého vojenského výcvikového prostoru Ralsko není v silách regionu, do něhož bychom za-

řadili okresy Česká Lípa, Liberec a Mladá Boleslav, což představuje asi 4 % rozlohy ČR. Podíl takto vymezeného regionu na celkovém počtu obyvatel, ale i na celkovém počtu pracovních míst v rámci celé ČR představuje ještě méně – jen 3,6 %. Naproti tomu Ralsko představuje více než 60 % rozlohy všech vojenských prostorů v ČR, které byly určeny k novému využití. Tomu by měly odpovídat i přiděly finančních prostředků ze státního rozpočtu na zabezpečení a obnovu státního, ale i jiného majetku v tomto území, jako materiální základy revitalizace a nového využití.

Státní správa by měla rovněž aktivně napomáhat získávání, šíření, uplatňování a výměně poznatků a zkušeností souvisejících s procesem revitalizace a nového využití v jiných zemích (to je také smysl a jeden z cílů pilotní studie NATO CCMS). V tomto směru mohou být pro nás zejména inspirující výsledky, kterých bylo dosaženo během stejně krátké doby jak na území bývalé NDR (např. město Jueterbog ve spolkové zemi Braniborsko), tak na území Polska (např. město Borne Sulinowo, jehož návštěvu zvláště vřele doporučuji).

Závěry

Řešení problémů sociálního a ekonomického oživení tak rozsáhlého a přitom tak řídké zalidněného a svými přírodními hodnotami i z mezinárodního hlediska tak jedinečného území, má zcela logicky několik hierarchicky různých úrovní. Při hledání možností a cest podporujících urychlení oživení a nového využití je proto nutné se zaměřit na vyjasnění těchto různých úrovní.

Každému je jistě jasné, že řešení těchto problémů a úkolů nemůže být a ani nebude jednoduché, krátkodobé a levné. Z toho pak vyplývá, že na řešení se nutně musí společně podílet jak lokální a regionální orgány se svými zájmy a potřebami, tak nadregionální, celonárodní a nadnárodní orgány se svými zájmy, požadavky a zkušenosti.

Rozhodně více než dosud se musí na řešení těchto problémů a úkolů podílet informace a zkušenosti získané při řešení podobných věcí v jiných zemích. Zvláštní pozornost je přitom dobré věnovat situaci a řešení těchto problémů na území Polska a bývalé NDR. Nesmíme také zapomínat, že i v tomto směru působí a bude působit konkurence a soutěžení. O rychlosti a úspěšnosti procesu revitalizace a nového využití bude proto rozhodovat nejen obsah a připravenost naší nabídky, ale i způsob a formy její vnější prezentace a s tím spojená úroveň a intenzita manažerských činností.

Literatura:

- BLAŽKOVÁ, J. (1997): Vznik vojenského újezdu Ralsko. In: Vlastivědný sborník Českolipska. Okresní vlastivědné muzeum Česká Lípa, s. 9-46.
- Bývalý vojenský výcvikový prostor Ralsko. Vlastivědný sborník Českolipska – Bezděz, 5, Okresní vlastivědné muzeum Česká Lípa, s. 577.
- HAMERSKY, A. (1995): Ralsko Region – Needs Assessment for Economic Development. U.S. Foundation for a Civil Society, nestr.
- Komerční využití bývalého vojenského prostoru Ralsko. Hodnocení rozvojového potenciálu. Ústav územního rozvoje, Brno 1998, nestr.
- Možnosti využití oblasti Ralsko pro potřeby cestovního ruchu. Mag Consulting, s. s. r. o., Praha 1997, 43 s., přílohy.
- POŠTOLKA, V. a kol. (1996): Chovná stanice pro zvláště ohrožené druhy zvířat v bývalém vojenském výcvikovém prostoru Ralsko – Svébořice. Návrh projektu. In: NATO CCMS

- Pilot Study Meeting, London 1996, 12 s., přílohy.
- POŠTOLKA, V. a kol. (1997): Nové využití bývalého vojenského prostoru Ralsko: Projekty – náměty – možnosti. In: NATO CCMS Pilot Study Meeting. Washington, Berlin, 40 s., přílohy.
- Projekt Ralsko – Svobodná zóna Ralsko. Textová a přílohová část, 12 svazků, Svobodná zóna, a. s. Praha 1993.
- Usnesení vlády ČR č. 398 ze dne 29. 4. 1998 k souboru investičních pobídek pro investory v České republice.

Summary

CONVERSION AND REUSE OF THE FORMER MILITARY TRAINING AREA OF RALSKO

The former military training area (further abbr. as MTA) of Ralsko (or formerly also Mišůň) was of 250 sqkm and it was until recently the second largest MTA in the Czech Republic. It was established in 1950 and used by the Soviet Army from 1968 to 1991. After the Soviet Army's withdrawal it was decided to discontinue its military use. Since the beginning of 1992 it has been the largest former MTA in the country in need of reuse and conversion.

The Ralsko area is first of all an unique area because of its natural heritage. Almost 90 % of its total area has remained untouched – according to some experts – by direct human impact in the last 50 years. It is very rare in Central Europe to find such a large and continuous area kept in substance in natural development. From this point of view the Ralsko area may be considered one of the most interesting and valuable areas in Central Europe. Ralsko is for these reasons one of two areas in the Czech Republic, which have been declared "biogenetic reserves" within the European network (EECONET).

One of the clear priorities is and has to be the preservation of the really unique – not only in a Czech, but in a European context – natural and landscape heritage. The Ministry of the Environment is going to declare two National Nature Reserves here – "Pristine Meanders of the Ploučnice River" and "Sandstones and Wetlands of Doksy" based on a draft which originated in 1933 (at that time one of the first considered sites in Czechoslovakia).

Another very important priority is the protection and use of the underground water aquifer – one of the largest in the country – which has been fortunately only locally threatened by oil products and locally also by acid liquids due to chemical leaching of uranium.

Future use and economic profit is strongly tied to tourism and sport activities. Its geographic position near Prague and near the densely populated and industrial regions of North Bohemia, Upper Lusatia (in Saxony) and Lower Silesia (in Poland), along with its attractive surroundings both in the summer and winter seasons, and also for almost all kinds of sports and tourism, is a great chance and challenge.

Since 1995 "The Ralsko area and its conversion/reuse" has been the subject of the so-called pilot study entitled "Environmental Aspects of Reusing Former Military Lands" organized and managed by the NATO CCMS (Committee on the Challenges of Modern Society). The Czech Republic is actively participating all the time in this study, and the Ralsko area was chosen to present our approach and contribution to the conversion/reuse process of former military lands in Central and Eastern European countries.

There are at present some projects, options and chances for economic and cultural reuse located in accordance with land-use planning, but they are mostly lacking sufficient technical and investment promotion.

As the most important and also the most demanding projects/chances, which have been already presented in the NATO CCMS Reuse Pilot Study, are to be assigned: Air Base Reuse (Hradčany Base); Village Conversion (Hradčany Village); Historical Town Center Renewal (Kuřivody Town); An Industrial Area (Kuřivody Town); Specific Leisure Activities Center (Jablonec Base); Tourism and Sporting Center (Hvězdvov Area); Spa Development (Kundratice Spa); Breeding Station for Endangered Animal Species (Svébořice Base).

The state administration should also actively and preferentially assist in the getting, spreading, implementation and exchange of all new knowledge and experience related to the conversion/reuse process in other countries (this is also the opinion and one of the goals of the NATO CCMS Pilot Study). Particularly significant and encouraging are the results, which have been achieved in the same short period, on the territory of the former German

Democratic Republic (at the town of Jueterbog, south of Berlin in the Brandenburg) and Poland (at Poland's youngest town Borne Sulnowo north of Poznan nearby Baltic Sea, a visit there being particularly recommendable).

- Fig. 1 – Borders and affected sites of the former military training area of Ralsko. 1 – movement of land forces vehicles, 2 – areas used for shooting, 3 – barracks building, 4 – aeroplane firing range.
- Fig. 2 – Conversion/reuse of the former military training area Ralsko (Czechia) – natural and cultural heritage.
- Fig. 3 – Conversion/reuse of the former military training area Ralsko (Czechia) – raw materials and industry. 1 – raw materials, 2 – heavy industry, 3 – light industry.
- Fig. 4 – Conversion/reuse of the former military training area Ralsko (Czechia) – population and settlements. The size of the circles is in direct proportion to population number (1996) in thousands. Filled in mark = deserted, completely liquidated settlements.
- Fig. 5 – Conversion/reuse of the former military training area Ralsko (Czechia) – economic power. The size of the circles expresses the economic power of the surrounding centres.
- Fig. 6 – Conversion/reuse of the former military training area Ralsko (Czechia) – tourism, recreation and leisure.
- Fig. 7 – Conversion/reuse of the former military training area Ralsko (Czechia) – projects, options and chances for reuse. 1 – Hradčany Air Base, 2 – Hradčany Village, 3 – Kuřivody Center and Industrial Area, 4 – Jablonec Specific Leisure Center, 5 – Hvězdov Tourism Center, 6 – Svěbořice Breeding Station, 7 – Lázně Kunderatice Spa, 8 – Stráž pod Ralskem Uranium Mining Remediation, 9 – Novozámecký rybník Fishpond, 10 – Hradčany / Ploužnice Residential Area, 11 – Židlov Shooting Range – Domestic Animal Park.

(Pracoviště autora: katedra geografie Pedagogické fakulty Technické univerzity, Hálkova 6, 461 17 Liberec.)

Do redakce došlo 20. 6. 1998

Lektorovali Bohumír Janský a Zbyněk Ryšlavý